

साग ॥

1

पतग
अपा १४

Joint project of the
Chavvan Pralishthan,
Mumbai,
Anandhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan,
Mumbai.

चतुर्दशोद्याया १४॥

श्री लक्ष्म्याय नमः ॥ ॐ नमोऽस्म्यमिमं सद्गुरुः तु निजांगोक्षिरसागरः तु प्रा
 उगवत्प्रां प्रबोधचंद्रः अल्हादकराजिवासि ॥ १ ॥ ज्याचंद्राचा चंद्रक
 रिः निबिड अज्ञान आंधारिः श्रीविद्वतापेसिंदुरिकरिः हृदयाचिदा
 बरि उगवोनि ॥ २ ॥ ज्याचंद्राचे चंद्रकिरणः आर्तचकोरां लागी जाणाः
 स्थानदचंद्रा मृतं प्रवोनः स्वभावे पुर्ण करिताति ॥ ३ ॥ अविद्या आंधा
 रि अंधबंधेः संकोचलिंजिवदेह कुमुदेः ते ज्याचे निकिरण प्रबोधेः
 अतिस्थानदेवी कासलि ॥ ४ ॥ जो चंद्र देखता दिविः सुरवहेये जिवाचा
 पोढिः अहं सोम कांत कोटिः उगउवि विरवितु ॥ ५ ॥ पुर्णिमा पुर्णवे
 पुर्णवाढेः देखो निक्षिराधी मारितंगाढेः गुरु आज्ञा मर्यादानमोडेः
 स्थानंदुचढे अद्वये ॥ ६ ॥ सद्गुरुक्षिराधी अतिगाहनः सादेरं करितां

2A

कवणें कवणा देणें देणें: मि तु वें जिणें जिवें गे लें ॥ ११॥ ते कां दे वें अ
णि म लु: जाला सि मां तु चित्त: ते य मि प णा चि मा लु: को णे को णा
तु मि र वा वि ॥ १२॥ ऐ शिये प दि वा उ नि त स ता: क रा वि ता सि तु ग्रं थ
क या: ते कां मा शे नि ना वें क वि क र्ता: तु चित्तु व स्त ता: स दु रु रा या ॥ १३॥
मा शे न ना म रू प आ घ वें ये क: ते दिं ज ना र्दे नु जाला दे र व: ऐ सें ये क प
णा वें कौ तु क: अ स्य ति क र्ज ज ना र्दे ना ॥ १४॥ ते णें क वा ति के चि आ
तां: मा शे नि ना वें क वि क र्ता: हे उ नि स्च ये र चि ग्रं थ क या: य चा र्य
ता नि ज बो ये ॥ १५॥ ते य द्वि ति ये ध्या या वां अ र्ति: दु स्त र मा या उ
त्त म श क्ति: नि र सु नि यां म ज न स्थि ति: स ग व त्प्रा प्ति पा व ले ॥ १६॥

3

लयासिद्धाः पायेष्करोंदेख तांडोष्णः श्रीसमुक्लसंसार॥५॥
आवडिपायेचिंतितिदासः सां वामनुष्यधर्माकेलानासः पाये
येमलोकपाडीलवोसः पायेजिवासजिवद्यातु॥७॥ पायेवणिगि
रिधरिलेशीवेः तोजगते घेउनिउठिलाजिवेः लयासिराखलावि
लिजिवेभावेः सेरिवेनागीवाभवेः श्मसानि॥८॥ ऐसंपायांवेक
रुणः श्रीवसिउरोनेदिशिवपणः मांजिवासितेयजिवेजिणः हेमा
नितेमानणः उरोनेदि॥९॥ ऐसजाणोनियांभावाः येकायेकपणि
केलाभावाः तेयहिपायांवानवलावाः केलेयेकपणहिवावाः वचन
माने॥१०॥ तेयकवणंकवणासिवानणः कवणंकवणासिविन

विचारजिवं आदित्या ॥ २० ॥ देवोसंगे मजनें मुक्तिः आणिकांतायां विवि
 ततिः आणिकं साधनें मोक्षप्रतिः सांगताति आननें ॥ २१ ॥ एवं यादोदितं
 क्षिजाणः मोक्षं श्रेष्ठसाधनः कोणोचि अशंके वा प्रसन्नः उद्धवं आपणामां
 उल्ला ॥ २२ ॥ उद्ध उवाच ॥ वदति कृष्ण श्रेयांसि बहुनिबुद्धवादिनः ॥ तेषां वि
 कल्पप्रधानमुताहये कमुच्यता ॥ २३ ॥ टीका ॥ उद्ध उल्लंघना श्रीपतिः मोक्ष
 मार्गि साधनें कितिः वेदवादिषां च वि ततिः बहुते सांगति साधनें ॥ २४ ॥ तिं
 अवधिं चिसाधनेः किये कंगोणये कं प्रधानेः देवे सांगी तले आपणः परति
 विकारणमुक्तिरि ॥ २५ ॥ श्लोक ॥ भवतो दाहृतः स्वामिन् पराक्तियोगेन पेक्षि
 ताः ॥ निरस्य सर्वतः संगं ये न ह्यविषयि न मनः ॥ २६ ॥ टीका ॥ आणिकां
 साधनानापोक्षितीः सर्वसंगाते नीरसितिः मोक्षमार्गि निरस्य सक्ति जेणे

मा

५
सिद्धे महातिः जनार्दन दुपाय रपाटिः निशब्द व्यासांगो गोविः विन्मात्रि
मितिः द्यालुनि ॥ २१ ॥ असो आकाशघटा बाह्य आंतुः ते विनाशमाजि
निशब्द वस्तु रिताबोलु रिघा व्याप्रातुः उरला प्रस्तुतु दिमेना ॥ २२ ॥ बौध
कबोलो नेणे तलुताः सुसिबोलके बोलबोल विपिताः ते सिबिहे हिजा
णा वि कथाः वाये यावत्त जनार्दनुः ॥ २३ ॥ सुजनार्दनो चेदुपादृष्टिः प्रा
गवत सांगो म हाट्या गोविः जे का आलोठिता ग्रथ कोटिः आर्चि दृष्टि
येना ॥ २४ ॥ ते श्रीम हासागवतः जनार्दन दुपायेयः देवाभाषा हं संगी
तः ज्ञानमुनि स्थित सांगीतले ॥ २५ ॥ स्रग्भावे करुनि मासि पक्तिः ते एंता
नरवद्भावि होये प्राप्तिः देवदुनि संसार आशक्तिः सायुज्य मुक्तिः सद्गता ॥
२६ ॥ माझे निपजने मो सुखावेः ऐसे बोलिले जे देवेः ते ऐकावया उद्देवेः

स्वरूप प्राप्तिः तत्काळ ॥ ११ ॥ मासां स्वरूपि वेतुनि यतः फळा शेविणमाये
चजनः हे चिमो द्वाये मुरव साधनः देव आपण बोलिले ॥ १२ ॥ स्वामि
बोलिले मुद्द सक्तिः इत जे साधने संगतिः सासि प्राप्ति चि आस्ति ना
स्तिः देवे मज प्रति सांगावे ॥ १३ ॥ याचि प्रक्षाचि प्रक्षु स्थितिः विवेचि
तुसे श्रीपतिः श्रीगुण साचाचि प्रक्षुतिः साधने मानि तिय पा सचि ॥ १४ ॥
याचि आशक्ति जिये गुणिः तो ते वि साधन ससुमानिः यापरि ज्ञाना
सीमानिः नाना साधनि जल्पति ॥ १५ ॥ पंरं बरा बडु काये ज्ञासावे
ज्ञान जाले मैछेः ते ससुमानि तितुछ फळेः ऐक प्राजणे उडवा ॥ १६ ॥
वो दा व्यां माजि निरोपण स्थितिः इतु के सांगेत श्रीपतिः साधना मा
जि मुरव सक्तिः ध्यान योग स्थितिः समाधि युक्त ॥ १७ ॥ स्तोत्र ॥ श्रीप

गवानुवाच॥ काळेननष्टा प्रच्छयेवापि वेद संक्षितः॥ मया दोषं ब्रह्मणो प्रोक्ता
 धेयो ये स्यां प्रदात्मकः॥ ३॥ टीका॥ मासी वेदवाणि प्रां जविः ज्ञान प्र का
 रं अतिसोज्ज्वलिः तेनाशालि प्रणयकाळिः सप्तलोकहोविजेकांजालि
 ४०॥ ब्रह्मयां वा प्रणयो होलाः वेद वाणि बबलाः कोहिं नुरेचित चलाः
 यातागी सर्वचा बुडालिः॥ ५॥ तेखिवेदवाणिकल्पादिसिः म्यां विप्रका
 रिलिब्रह्मं यांसिः जिवां वा गायिं मद्रक्तिसिः ययार्चं सीबोलिल्ला॥ ६॥
 जेवावेचं अनुसंधानः मासेस्वरूपिं समाधानः हेसंमासें निजज्ञानः
 ब्रह्मं यांसि न्यां जाणः सांगीतले॥ ७॥ श्लोक॥ तेन प्रोक्ता ब्रह्मत्रायम
 नवे पुर्वजायसा॥ ततोऽहं वादयामासुः सप्तब्रह्म महर्षयः॥ ८॥ टीका॥
 तोस कळवेद विवंचनः ब्रह्मे नि उपदेसि लामनुः सप्तब्रह्मरूपि

५१
खळ खळिता ॥४५॥ ससे विषाण पादुकाः ले उनि चाले देखाः तिसि अहं
कारुतो सरकाः अतिनेट काजे छपुत्रु ॥४७॥ कुळा विस्तारा लागी पाहिः
ममता व्यालि वारि चो वारिः मोहो उपज उनि देहिः घर जा वारि या
केला ॥४८॥ अहं मोह ममता योगीः जग विस्तारिते जगोः स्तुळ सब
प्रयोगीः ममता निजा गों वाढवि ॥४९॥ संकल्प विकल्पा चिंकां कपोः
बाणुनि मंन दिधले ॥५०॥ आंदणोः घालुनि त्रिगुणा चें वणोः माया पुण
पणोः घोरावे ॥५१॥ ऐसी मीच्या नृमायाः वाढलि दिसे रायाः ते कैसे नि
ये आयाः सांगा व्या उगति रुपो ॥५२॥ संत ह्मणो तरि ना सेः असंत
ह्मणो तरि आ पासेः आधिं असे पावि नसेः ऐसो ह्मन सेः निजांग

6
जैसे मृगजळाचे ज्ञानः दिसे पार मिथ्या पूर्णः तैसें अमामे मवना
नः ते माया जाण न पनाया ॥ ५४ ॥ दोनिचि अक्षरे मायाः जं वंगे ला
सांगा वयाः तं वंश्लोकार्यु वेला रायाः वाढला वायांगं घुसे रा ॥ ५५ ॥ ऋ
ति शास्त्रां माया मागः पुसतां आगे गीति मुगः माये सिसाचे वं आंगः
पाहातां चांग असेना ॥ ५६ ॥ माया पाहां जातां हर्षेः स ज्ञान हिं जाले पि
सेः नावं रूपाचे पडसेः विकल्प वसें माया वाढे ॥ ५७ ॥ माये चे मुरव्यल
क्षणः राया तुज सांगेन खुणः आपालि कल्पना सी पूर्णः ते माया जा
ण न वेर्या ॥ ५८ ॥ आतां कां हिं ये क तुष्टां प्रक्षिः माया सांगों उपलक्ष
णिः स्वर्ग स्थितं तं करणिः त्रिविद्रुणि विभागः ॥ ५९ ॥ जे वि सृष्टा

6A
सिसंकल्पु नसेः तहिं नस ताया चां गार्थि दिसेः जे कां कां निज कि
णवसेः अग्नि प्रकासे सुर्य कांति ॥ ५५ ॥ तो विष्णु स्वरूपि पाहिः
संकल्पमात्र काहिं नाहिः नस ता विदिसे वो ते र्थिः तो विजाण विदेहि
मुष्ण माया ॥ ५६ ॥ स्वरूपानेर्विकल्प पूर्णः ते चामिं फुं णा व्या ते कोणः र्थे
सेहि गार्थि स्फुरे मिं पणः ते मुख ले जाण मुष्ण माया ॥ ५७ ॥ तया मी
पण चां पोटिः म्हं णे मज चि म्यां पाहा वे दिविः मज सिं म्यां सां गा व्या
गोविः असा दे पोटिः मा सि मज हो आवि ॥ ५८ ॥ मज मा सि अ
ति प्रितिः मज प्रा त हो आवि मा सि रतिः मा म्या चि म्यां ये उ नियु
क्तिः मज मा सी प्राप्तिः मद्दे ये हो आवि ॥ ५९ ॥ म्हं णे मज म्यां आवी

गावैः मज्ज्यासंयोगावैः मज्ज्याविनयोगावैः स्वाभिसेवकैः ॥६४॥
 आयिकैः अजानवाहेन्यपनायाः ऐसें आववर्णं सगवताः तोआ
 वडुजाताम्यजिताः महासुतां मोतिको ॥६५॥ व्याहिवर्णं व्याहिरवा
 णिः व्याहियुगे व्याहिरवाणिः व्याहिरुषार्चं चंडुलदाणिः मुहिविमां
 उणिमांडिलिचतुर्थो ॥६६॥ उभउनिनिहं गुणः तो आवउरविनिपु
 वनः ते ऐं मांडुनिनिपुठिविंदाणः कर्महिं संपुर्णं त्रिभाकेलो ॥६७॥ रव
 एकपाणिबडुपणः रूपाआलेम्विचि आववणः परिवडुपाणियेक
 पणः अरवउल्लेपुर्णः ते कदानसंगे ॥६८॥ जेजेकुसारपांडेकरिः
 अकाशसहजविशुपितारिः ते विमांहासुते मोतिकाकारिः

७४

ह

समत्वे हरिः सर्वदा सर्वि ॥ ६५ ॥ राया जाण ये वि अर्थिः बोलिले उप
निषदं प्रतिः ये का किन मरत या मृतिः द्वे ता वि स्फुर्तिः मग वंति स्फु
रलि ॥ ७० ॥ किंबहुना ये कपणिं समस्तैः रूपा आलि जे मृते महा मृ
तैः ते वि हरि वि माया ये येः जाण निश्चिते नटपनाया ॥ ७१ ॥ मृत भौति
क स्फुरे जे स्फुर्तिः ते प्रकासुं न रा के माया निश्चितिः माया प्रकाश कु
चिन्मुर्तिः अखंड मृता द्यतिः प्रवेशला असे ॥ ७२ ॥ मुख्य माये चे नि
जल दणः प्रकासि परमात्मा विद्वनः तो विमृतिं मृतात्मा आपणः
प्रवेश ले पणः न सो न दा वि ॥ ७३ ॥ स्तोत्र ॥ एवं मृष्टानि मृत्तानि मृ
तानि प्रविष्टाः ॥ पंचधा तुः एक दशाया समानं विभवन् जुषते गुणान् ॥ ७४ ॥

४
 ऐमिष्टजिलिं फूतं महाफूतं तं जडमुढं ० नयेतं : युं शिवर्त्तौ व्याख्या
 रायैः विभागी व्यापरातः तत्प्रवेशिं ॥ ७४ ॥ ते प्रवेशिं पंचधा पंच महाफू
 तं : तं कार्यं देमहो व्याख्यायेथे पंचधा विभागे श्री अनंतं : प्रवेशिजेतेथे
 तं ऐका ॥ ७५ ॥ गंधरूपे लें पृथ्वितः प्रवेशोनिश्चि ० नंतं : पूर्णं हेमा
 व्यापुनितितः चराचरं पृथ्वितं ब्रह्माविस्वये ॥ ७५ ॥ पृथ्विसिप्रवेशात्माप
 गवतुः यात्मागीते आवरणजणा आंतुः उरलिसेनविरतुः जाणनि
 स्थितुः मिथ्येषा ॥ ७७ ॥ स्वादरूपे उदकातः प्रवेशोनिश्चि ० नंतं : द्रव
 लें राहोनि सुतः जिवने फूतः जिवविसदा ॥ ७८ ॥ जिवनिप्रवेशो जगजि
 वनः याकारणं आवरणतो जिं जाणः न शोषतां उरे जिवनः हे ताप

वपुर्लहस्विं॥७॥ तेजाचां वायिं होऊ निरूपः प्रवेशाला हरिसदृशः
यालागीनयनितेजः अमृपः जवरिंदयदिप्यः जवरग्नितेजाला॥८॥
रूपयोगें लवलाहिः हरिप्रवेशे तेजाचां वायिं ते आवरणवायुमाजि
पाहिं नमाळवे कहिं यालागी राया॥९॥ वायुमाजि स्पर्शयोगें प्रवेशु
किजे श्रीरंगें यालागी प्राणप्रयोगें वर्तविआंगें अने कजिका॥१०॥
वायुचां वायिं दृषिकेशः स्पर्शरूपे करि प्रवेशः यालागी वायोचा ग्रासः
सर्वथा आकाशः करुन शके॥११॥ शब्दगुणें दृषिकेशः आकाशिक
रि प्रवेशः यालागी कृतोसि अवकाशः सावकासः वर्तव्या॥१२॥
शब्दगुणें गगनिः प्रवेशाला चक्रपाणिः यालागी ते निजकारणिः

लिनहो उनिजावो नराको ॥ ८५ ॥ माहा चूर्तिनिरैतः स्वसाविकनिसवैरु-
 येरयेरांते ग्रासावयायेरः अतितसरसर्वदा ॥ ८६ ॥ जळविरुं पाहे पृथ्वि-
 तेंः तेजशोकुं पाहे जळातेः वायुप्रासुं पाहे तेजातेः आकाशवायुतेंगीसुं
 पाहे ॥ ८७ ॥ तेथें प्रवेशोनि श्रीधरः सो तें कसुनियां निरवैरः तें वियेरां माजि
 येरः उल्हासें थोरनांदति ॥ ८८ ॥ एवंपंचभूत साकारताः आकारलिभुता
 कारताः तेथजिवरूपें वर्तविताः जालापे तत्वताः प्रकृतियोगे ॥ ८९ ॥ सा
 सिब्रह्मांडिंपुरुषहें नांवः पिंडिं सातें म्हणति जिवः हामायेचानिजस्व
 सावोः प्रतिबिंबला देवोः जिवाशिवरूपें ॥ ९० ॥ त्रिविंजे योगमाया विख्या-
 तिः त्रिविंतितें अविद्या म्हणतिः ते विमाये विमुख्यत्वे जातिः स्वप्न

स्थितिः सौंसारः ॥ ७५ ॥ ईश्वरावेदिर्घे स्वप्नः तोहामायाविसें सारपूर्णाः
निद्रेमाजिदिसेजे ज्ञानः तेजिवावे स्वप्नः अविद्यायोगे ॥ ७६ ॥ येय
जागाजाल्यो मिथ्या स्वप्नः बोधजाल्यो मिथ्या सव ज्ञानः हे आद्यवेमा
येवे विंदनः रायातुं जाणनिश्चिता ॥ ७७ ॥ आतां जिवावि विषयावस्थाः
विषयरसि विषयभोक्ताः ये कथादशयाविभागताः आद्यिकनृपना
यासंगेन ॥ ७८ ॥ ये कथाविभागे अंतःकरण स्वये जालाजनार्दनः
मनचित्तबुद्धि अहं स्फुरणः चतुर्धा जाणविभागे ॥ ७९ ॥ जिउ अपुलि
यापरिपूर्णताः अहं मंणे निजात्मसत्ताः तेयमायेचि अतिलापव
ताः ते अहं देहावे मायाः देहात्मतादृढकेलि ॥ ८० ॥ अहंकारवाढ

विदेहात्मताः विसरे आपुलिचिदपताः विसरवाढाविविषयचिंताः तै
 विचित्ततेलताः माहारजा ॥ ७७ ॥ देह अहंता अतिचपळः तितें ह्मण
 तिमंनचंचळः नानासंकल्पविकल्पजाळः वाढविप्रवणः पवशाक
 दुरव ॥ ७८ ॥ देह अहंतेचें शाहाणपणः तिनांवंगाबुद्धिजाणः तेबुद्धिने
 निश्चयोकेलाउर्णः अहं जन्ममरण अनिवार ॥ ७९ ॥ एवं देहापिमा
 नाचेमायाः चित्तचतुष्टय अवस्थाः मुख्यसंसारचाकर्तोः जाणतल
 तादेहापिमान ॥ ८० ॥ अहं कार्यारि सोहंपणः तें चिन्तिप्रकटेचें
 तन्यघनः तेकांमनहि होये उन्मनः बुद्धिचानिश्चयोपूर्ण परब्रह्म
 ॥ ८१ ॥ समुष्टमावळल्यां अपिमानः कैविबुद्धि कैचेंमनः बुडेचि

108

तावेचितपणः ब्रह्मपुर्णं कौं धाटे ॥ २ ॥ एकधा विभाग अंतः करणः
स्यासिद्धं रुक्मनिजलक्षणः राया संगीतले संपुर्णः आतां दशया लक्ष
णं तं आधिक ॥ ३ ॥ दशया यिंद्रिये अचेतनः स्यातं चे तविताना रायणः
दशयारूपे प्रवेशोनः यिंद्रियवर्तेन वर्ते वि ॥ ४ ॥ दृष्टि सिजालातो देख
णोः दृश्यप्रकासि दृश्यपणोः ऐसेन प्रकाशकपणोः दृशमरणो दारवदि ॥
५ ॥ श्रवाणि जालातो आधिकणोः शब्दप्रकासि शब्दलक्षणोः मग अ
र्थावबोधकपणोः शब्दविदाणो ऐकवि ॥ ६ ॥ रसिंर सस्वादनारायणः
रसने तो चिरसस्वादनः यापरि नाना रससेवनः करविजनार्दनज
नामा जि ॥ ७ ॥ सुमनि श्री हरे सुगंधः घ्राणि तो विजाणो गंधाव

बोधः यापरिसुमनमकरंदः भोगविगोविंदः निजांगयोगो ॥ ८ ॥
 तउल्लसदकविणः स्पर्शप्रकासिनारायणः लुचेमाजितोविस्पर्शज्ञः
 यापरिजगज्जीवनभोगविस्पर्शी ॥ ९ ॥ वाचेवाचककमळापतिः तोविप्र
 काशिशब्दार्पित्तिः नानाशब्दार्थविप्रतिः वदविनिश्चितिः वाचाळप
 र्णो ॥ १० ॥ करोचां वायिं देतिघेतिः अकर्तेनकर्तव्यशक्तिः चरणअच
 रणो निगतिः गमनस्थितिगोविंदं ॥ ११ ॥ उपस्थसुरवाविसुखप्राप्तिः
 तेणोसुखेसुखावेश्रीपतिः स्त्रिपुरुषमिधुनाविप्रतिः प्रकासि अति
 प्रितिपुरुषोत्तम ॥ १२ ॥ गुदाचां वायिं जे काक्षरणः ते हि अक्षरेहेति
 जाणः यापरिनिजात्मापरिपुर्णः दशधाआपणः विभागलादेहि ॥ १३ ॥

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com